

Byla C-140/20

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2020 m. kovo 25 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Supreme Court (Aukščiausiasis Teismas, Airija)

Sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2020 m. kovo 25 d.

Ieškovas:

G. D.

Atsakovai:

Commissioner of the Garda Síochána (Nacionalinės policijos komisaras)

Minister for Communications, Energy and Natural Resources (Ryšių, energetikos ir gamtos išteklių ministras)

Attorney General (generalinis prokuroras)

Pagrindinės bylos dalykas

Ši byla susijusi su teisine tvarka, kuri Airijoje nustatyta pagal *Communications (Retention of Data) Act 2011* (2011 m. Ryšių (duomenų saugojimo) įstatymas), reglamentuojantį Airijos nacionalinių institucijų ir visų pirma Airijos policijos pajėgų (*An Garda Síochána*) vykdomą ryšių metaduomenų saugojimą ir prieigą prie jų atskleidžiant sunkius nusikaltimus, juos tiriant ir vykdant su jais susijusį baudžiamąjį persekiojimą.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Ar 2011 m. Ryšių (duomenų saugojimo) įstatymas, visų pirma jo 6 straipsnio 1 dalis, prieštarauja Direktyvos 2002/58/EB 15 straipsnio 1 daliai.

Prejudiciniai klausimai

1. Ar bendrojo (visuotinio) duomenų saugojimo tvarka – net atsižvelgiant į tai, kad pagal ją taikomi griežti saugojimo ir prieigos apribojimai – *per se* prieštarauja Direktyvos 2002/58/EB 15 straipsnio, aiškiamo atsižvelgiant į Chartiją, nuostatomis?
2. Ar kai nacionalinis teismas svarsto, ar pripažinti pagal Direktyvą 2006/24/EB įgyvendintą nacionalinę priemonę, nustatančią bendrojo duomenų saugojimo tvarką (su būtinomis griežtomis kontrolės priemonėmis, taikomomis saugojimui ir (arba) prieigai), neatitinkančia reikalavimų, ir visų pirma kai jis vertina bet kokios tokios tvarkos proporcingumą, jis turi teisę atsižvelgti į tai, kad paslaugų teikėjai gali teisėtai saugoti duomenis savo komerciniais tikslais ir kad juos gali būti reikalaujama saugoti nacionalinio saugumo tikslais, neįtrauktais į Direktyvos 2002/58/EB nuostatų taikymo sritį?
3. Kokius kriterijus turėtų taikyti nacionalinis teismas sprenddamas, ar bet kokia prieigos prie saugomų duomenų suteikimo tvarka užtikrina būtiną nepriklausomą išankstinę kontrolę, kaip nurodyta Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, kiek tai susiję su nacionalinės priemonės dėl tokios prieigos suderinamumo su Europos Sąjungos teise ir visų pirma su Chartijoje nustatytais teisėmis vertinimu? Ar šiomis aplinkybėmis tokį vertinimą atliekantis nacionalinis teismas gali atsižvelgti į tai, kad yra taikoma *ex post* teisminė arba nepriklausoma kontrolė?
4. Ar bet kuriuo atveju nacionalinis teismas privalo pripažinti, kad nacionalinė priemonė neatitinka Direktyvos 2002/58/EB 15 straipsnio nuostatų, jeigu nacionalinėje priemonėje nustatyta bendrojo duomenų saugojimo tvarka, skirta kovoti su sunkiais nusikaltimais, ir jeigu nacionalinis teismas, remdamasis visais turimais įrodymais, yra padaręs išvadą, kad toks saugojimas yra svarbus ir tikrai būtinas tam, kad būtų pasiektas tikslas kovoti su sunkiais nusikaltimais?
5. Ar, jeigu nacionalinis teismas privalo padaryti išvadą, kad nacionalinė priemonė neatitinka Direktyvos 2002/58/EB 15 straipsnio nuostatų, aiškiamu atsižvelgiant į Chartiją, jis turi teisę apriboti bet kokio tokio pripažinimo galiojimą laiko atžvilgiu, jeigu įsitikina, kad to nepadarius „kiltų chaosas ir būtų pakenkta viešajam interesui“ (atsižvelgiant į požiūrį, išdėstytą, pavyzdžiui, Sprendime *R (National Council for Civil Liberties / Secretary of State for Home Department and Secretary of State for Foreign Affairs* [2018] EWHC 975, p. 46)?
6. Ar galima leisti nacionaliniam teismui, kurio byloje, iškeltoje siekiant išspręsti ginčą dėl įrodymų priimtino baudžiamojoje byloje, arba kitomis aplinkybėmis prašoma pripažinti, kad nacionalinės teisės aktas neatitinka Direktyvos 2002/58/EB 15 straipsnio, ir (arba) netaikyti tokio teisės akto, ir (arba) pripažinti, kad taikant tokį teisės aktą buvo pažeistos asmens teisės, atsisakyti taikyti tokią teisių gynimo priemonę, susijusią su duomenimis, saugomais pagal nacionalinės teisės nuostatą, priimtą vykdant SESV 288 straipsnyje nustatytą įpareigojimą tiksliai perkelti direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę, arba apriboti

bet kurio tokio pripažinimo galiojimą laikotarpiu po to, kai 2014 m. balandžio 8 d. ESTT pripažino Direktyvą 2006/24/EB negaliojančia?

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

Europos Sąjungos sutartis: 5 straipsnio 4 dalis, 6 straipsnio 1 dalis ir Protokolas Nr. 21

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija: 7, 8 straipsniai ir 52 straipsnio 1 dalis

1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (OL L 281, 1995, p. 31; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 15 t., p. 355)

2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių) (OL L 201, 2002, p. 37; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 29 t., p. 514)

2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti Direktyvą 2002/58/EB (OL L 105, 2006, p. 54)

2009 m. vasario 10 d. Sprendimas *Airija / Parlamentas ir Taryba*, C-301/06, EU:C:2009:68

2009 m. lapkričio 26 d. Sprendimas *Komisija / Airija*, C-202/09, EU:C:2009:736

2014 m. balandžio 8 d. Sprendimas *Digital Rights Ireland Limited / Minister for Communications, Marine and Natural Resources ir kt. ir Kärntner Landesregierung ir kt.*, sujungtos bylos C-293/12 ir C-594/12, EU:C:2014:238

2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *Tele2 Sverige AB / Post- och telestyrelsen ir Secretary of State for the Home Department / Tom Watson ir kt.*, sujungtos bylos C-203/15 ir C-698/15, EU:C:2016:970

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

Communications (Retention of Data) Act 2011 (2011 m. Ryšių (duomenų saugojimo) įstatymas, toliau – 2011 m. įstatymas).

2011 m. įstatymas buvo priimtas konkrečiai siekiant įgyvendinti 2006 m. direktyvą. Įstatymo 3 straipsnyje reikalaujama, kad visi paslaugų teikėjai sagotų „fiksuojo telefono ryšio tinklų ir judriojo telefono ryšio duomenis“ dvejus

metus. Tai duomenys, pagal kuriuos nustatomas ryšio šaltinis, paskirties taškas, ryšio pradžios ir pabaigos data bei laikas, ryšio tipas, taip pat naudojamos ryšio įrangos tipas ir geografinė buvimo vieta. Pranešimų turinys nepatenka į šią duomenų kategoriją.

Prieigą prie saugomų duomenų galima gauti ir juos galima atskleisti pateikus prašymą atskleisti duomenis. 2011 m. įstatymo 6 straipsnyje nustatytos sąlygos, kurioms esant galima pateikti prašymą atskleisti duomenis, o jo 1 dalyje nustatyta, kad *An Garda Síochána* pareigūnas, turintis ne žemesnį kaip *chief superintendent* (vyriausiasis inspektorius) laipsnį, gali pateikti prašymą atskleisti duomenis, jeigu jis yra įsitikinęs, kad šių duomenų reikia, be kita ko, sunkių nusikaltimų prevencijai, jų atskleidimui, ištyrimui arba su jais susijusiam baudžiamajam persekiojimui vykdyti. „Sunkus nusikaltimas“ apibrėžtas kaip nusikaltimas, už kurį baudžiama laisvės atėmimu 5 arba daugiau metų, taip pat kaip kiti nusikaltimai, išvardyti šio įstatymo 1 priede.

2011 m. įstatyme numatytus priežiūros mechanizmus sudaro jo 10 straipsnyje nurodyta skundų nagrinėjimo procedūra ir 12 straipsnyje nurodytos „paskirtojo teisėjo“, kuriam pavedama atlikti įstatymo nuostatų veikimo peržiūrą, pareigos.

Vidaus politikos srityje *An Garda Síochána* vadovas, *Garda Commissioner* (nacionalinės policijos komisaras), nustatė, kad pagal 2011 m. įstatymą pateikti prašymai dėl telefonijos duomenų atskleidimo turėtų būti nagrinėjami centralizuotai ir tai turėtų daryti vienas vyriausiasis inspektorius. *Detective chief superintendent* (detektyvas vyriausiasis inspektorius), turintis su duomenų atskleidimu susijusius įgaliojimus, yra *An Garda Síochána* saugumo ir žvalgybos skyriaus viršininkas, ir būtent jis priima galutinį sprendimą dėl to, ar pateikti ryšio paslaugų teikėjams prašymą atskleisti duomenis pagal 2011 m. įstatymo nuostatas. Buvo įsteigtas nedidelis savarankiškas padalinys, žinomas kaip *Telecommunications Liaison Unit* (Ryšų su telekomunikacijų paslaugų teikėjais skyrius, toliau – TLU), kuris turėjo padėti detektyvui vyriausiajam inspektoriui vykdyti jam pavestas funkcijas ir veikti kaip vienas bendras ryšių su paslaugų teikėjais punktas.

Tuo metu, kai klostėsi tiriamos aplinkybės, visus prašymus atskleisti duomenis pirmiausia turėjo patvirtinti *superintendent* (inspektorius) (arba jo pareigas einantis pareigūnas), o vėliau jie buvo siunčiami nagrinėti TLU. Tyrėjams buvo nurodyta prašyme nurodyti pakankamai informacijos, kad būtų galima priimti pagrįstą sprendimą, ir atsižvelgti į tai, kad vyriausiajam inspektoriui vėliau gali tekti pagrįsti priimtą sprendimą teisme arba paskirtajam *High Court* (Aukštasis teismas) teisėjui. TLU ir detektyvas vyriausiasis inspektorius privalėjo patikrinti *An Garda Síochána* pareigūnų pateiktų prašymų atskleisti duomenis teisėtumą, proporcingumą ir būtinumą. Nustačius, kad prašymai neatitinka įstatymų arba policijos vidaus protokolų reikalavimų, jie buvo grąžinami patikslinti arba papildyti. Pagal 2011 m. gegužės mėn. sudarytą susitarimo memorandumą paslaugų teikėjai turėjo nenagrinėti prašymų dėl su skambučiais susijusių

duomenų, kuriems nebuvo taikyta ši procedūra. Be to, *Data Protection Commissioner* (Duomenų apsaugos komisaras) atlieka TLU auditą.

Trumpas faktinių aplinkybių ir proceso pagrindinėje byloje aprašymas

- 1 2015 m. kovo mėn. prisiekusieji ieškovą (toliau – G. D.) pripažino kaltu dėl E. O'H. nužudymo, už kurį jam buvo paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė. Jis visą laiką neigė savo kaltę. G. D. šį nuosprendį apskundė *Irish Court of Appeal* (Airijos apeliacinis teismas), kuris šiuo metu nagrinėja jo apeliacinį skundą. Per teismo procesą G. D. nesėkmingai ginčijo tam tikrų kaltintojo pateiktų įrodymų, grindžiamų saugomais telefonijos duomenimis, priimtinumą.
- 2 Aptariamą lygiagrečiai vykstantį civilinį procesą inicijavo G. D., kuris siekia užginčyti tam tikras 2011 m. įstatymo nuostatas, pagal kurias buvo saugomi tokie telefonijos metaduomenys ir suteikiama prieiga prie jų. Jis prašo pripažinti atitinkamą teisės akto nuostatą negaliojančia, kad per apeliacinį procesą jo baudžiamojoje byloje jis galėtų tvirtinti, jog su telefonijos duomenimis susiję įrodymai šioje byloje neturėjo būti priimti, todėl dėl jo priimtas apkaltinamasis nuosprendis kelia abejonių. Atsakovai (toliau – valstybė) prašo patvirtinti šio teisės akto galiojimą.
- 3 2018 m. gruodžio 6 d. Sprendimu *Dwyer / Commissioner of An Garda Síochána ir kt.* [2018] IEHC 685, *High Court* patenkino G. D. prašymą pripažinti, kad 2011 m. įstatymo 6 straipsnio 1 dalies a punktas neatitinka Direktyvos 2002/58/EB, 15 straipsnio 1 dalies, siejamos su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7, 8 straipsniais ir 52 straipsnio 1 dalimi.
- 4 Valstybė apskundė šį sprendimą *Supreme Court*, kuris teikia šį prašymą priimti prejudicinį sprendimą.
- 5 Kaip nurodė *Supreme Court*, jam žinoma, kad atskleidžiant tam tikrų kategorijų sunkius nusikaltimus ir vykdant su jais susijusį baudžiamąjį persekiojimą vis didesnę reikšmę turi tokie įrodymai, kaip pateikti G. D. iškeltoje baudžiamojoje byloje. Kaip rodo *Supreme Court* patirtis, kai kurios iš tokių bylų buvo išspręstos tik todėl, kad jose buvo galima gauti tam tikro pobūdžio duomenų.
- 6 *Supreme Court* nurodė, kad tokios bylos dažnai būna susijusios su sunkiais nusikaltimais prieš moteris, vaikus ir kitus pažeidžiamus asmenis, ir kad be aptariamo pobūdžio įrodymų nebūtų įmanoma nustatyti kaltininko arba jį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. *Supreme Court* pažymėjo, kad iš tiesų, kaip G. D. byloje aptariamam atveju, pats telefono ryšys naudojamas pažeidžiamiesiems asmenims vilioti arba kitaip išnaudoti.
- 7 *Supreme Court* pabrėžia, kad neįmanoma gauti to, kas nėra išsaugota. Jeigu nebūtų leidžiama nustatyti visuotinio metaduomenų saugojimo, nepaisant prieigos prie jų suteikimo tvarkos griežtumo, daugelis iš tokių sunkių nusikaltimų nebūtų atskleisti, o kaltininkai nebūtų sėkmingai patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

- 8 *Supreme Court* nustatė tokias faktines aplinkybes:
- i) alternatyvios duomenų saugojimo formos, kaip antai saugojimas pagal tam tikrus geografinius kriterijus ar pan., nebūtų veiksmingos siekiant užkirsti kelią bent jau tam tikrų rūšių sunkiems nusikaltimams, juos iširti, atskleisti ir vykdyti su jais susijusį baudžiamąjį persekiojimą, be to, jas taikant galėtų būti pažeistos kitos asmens teisės;
 - ii) tikslas saugoti duomenis taikant švelnesnes priemones nei bendrojo duomenų saugojimo tvarka, kurią taikant užtikrinamos būtinos apsaugos priemonės, yra neįgyvendinamas; ir
 - iii) jeigu nebūtų taikoma bendrojo duomenų saugojimo tvarka, būtų labai sunku įgyvendinti sunkių nusikaltimų prevencijos, ištyrimo, atskleidimo ir baudžiamojo persekiojimo tikslus.

Esminiai šalių argumentai, išdėstyti pagrindinėje byloje

- 9 Ieškovas teigia, kad 2011 m. įstatymo 6 straipsnio 1 dalies a punktas, pagal kurį telefonijos metaduomenys buvo išsaugoti, gauti ir priimti kaip įrodymas jam iškeltaje baudžiamojoje byloje, negalioja, nes jis yra nesuderinamas su Direktyvos 2002/58 15 straipsnio 1 dalimi.
- 10 Jis tvirtina, kad visuotinis duomenų saugojimas yra neleistinas nepaisant nustatytų apsaugos priemonių, susijusių su prieiga prie tokių duomenų. Be to, jo teigimu, taikant nustatytą prieigos tvarką nepakankamai užtikrinama nepriklausoma apsauga nuo neteisėtos prieigos prie duomenų. Jis nurodo, kad 2011 m. įstatyme nustatytos apsaugos priemonės yra minimalios ir kad teisės aktuose nenustatyta aiškių ir tikslų taisyklių dėl to, kokiomis aplinkybėmis ir sąlygomis paslaugų teikėjai privalo suteikti nacionalinės valdžios institucijoms prieigą prie duomenų, kaip reikalauja ESTT. Visų pirma teigiama, kad galiojanti prašymų atskleisti duomenis pasitvirtinimo, kurią atlieka *An Garda Síochána*, tvarka neatitinka reikalavimo, kad teismas arba nepriklausoma administracinė institucija atliktų išankstinę prašymų dėl prieigos suteikimo kontrolę, kaip nurodyta Sprendimo *Tele2 Sverige* 120 punkte.
- 11 Atsakovai (toliau – valstybė) tvirtina, kad šis teisės aktas galioja. Jos teigimu, norint nustatyti, ar pagal teisės sistemą proporcingai saugomos teisės į privatų gyvenimą, reikia taikyti bendrą požiūrį.
- 12 Atsakovai nurodo, kad 2011 m. įstatyme detaliai nustatyta prieigos prie saugomų duomenų reglamentavimo sistema. Be to, valstybė tvirtina, kad TLU, kuris, vykdydamas jam pavestas užduotis, yra funkcinis požiūriu nepriklausomas nuo *An Garda Síochána*, atitinka „nepriklausomai administracinei institucijai“, kuri vykdo prašymų dėl prieigos suteikimo *ex ante* kontrolę, keliamus reikalavimus ir kad ši sistema yra papildomai sustiprinta, nes taikoma teisminė priežiūra, kurią vykdo paskirtasis teisėjas, skundų nagrinėjimo procedūra ir teisminė kontrolė.

- 13 Atsakovai taip pat teigia, kad jeigu galiausiai būtų nuspręsta, jog 2011 m. įstatymas neatitinka Sąjungos teisės, visi Teisingumo Teismo dėl to padaryti pareiškimai turėtų galioti tik ateityje. Kaip nurodoma, taip turėtų būti atsižvelgiant į šios bylos išskirtines aplinkybes – tuo metu, kai 2013 m. pabaigoje pagrindinėje byloje buvo gauti atitinkami duomenys, valstybė pagal Sąjungos teisę privalėjo įgyvendinti 2006 m. direktyvos nuostatas ir turėti 2011 m. įstatyme nurodyto pobūdžio duomenų saugojimo sistemą. Be to, valstybės teigimu, taip turėtų būti atsižvelgiant į tai, kad jeigu pripažinimo, kad teisės aktas neatitinka reikalavimų, poveikis nebūtų ribojamas, tai turėtų rimtų pasekmių sunkių nusikaltimų tyrimui ir baudžiamajam persekiojimui Airijoje, kiek tai susiję su asmenimis, kurie buvo teisti ir pripažinti kaltais, ir su tebevykstančiais tyrimais bei baudžiamuoju persekiojimu.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 14 Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą teikiamas siekiant išsiaiškinti Sąjungos teisės reikalavimus, susijusius su duomenų saugojimu siekiant kovoti su sunkiais nusikaltimais, ir būtinas apsaugos priemonės, kuriomis turi būti reguliuojama prieiga prie tokių duomenų, atsižvelgiant į valstybės narės kompetenciją spręsti su nusikalstamumu susijusius klausimus. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat siekia išsiaiškinti su pripažinimu susijusios teisų gynimo priemonės, kuri galėtų būti taikoma šios bylos aplinkybėmis (jeigu ji apskritai galėtų būti taikoma), taikymo sritį ir poveikį laiko atžvilgiu.
- 15 *Supreme Court* pažymi, kad pagal 2011 m. įstatyme nustatytas sąlygas turėjo būti saugomi visi metaduomenys, kaip tuo metu akivaizdžiai buvo reikalaujama pagal Sąjungos teisę. Vis dėlto, kaip teigia G. D., jeigu visuotinis saugojimas pats savaime yra neleistinas, 2011 m. įstatymas neatitinka Sąjungos teisės. Kita vertus, jeigu, kaip teigia valstybė, reikėtų taikyti platesnį požiūrį, būtina išnagrinėti visus taikomos tvarkos objektus, aplinkybes, kurioms esant leidžiama suteikti prieigą, ir nustatyti, ar 2011 m. įstatymas yra proporcingas Europos Sąjungos teisės aktuose ir Chartijoje garantuojamų teisų į privatų gyvenimą apribojimas.
- 16 *Supreme Court* pripažįsta, kad įrodymų priimtino bausiamajame procese klausimą reglamentuoja nacionalinė teisė. Vis dėlto, 2011 m. įstatymo nuostatų galiojimo klausimas gali būti keliamas civilinio proceso tvarka. Be to, pats įrodymų priimtino klausimas turėtų būti nagrinėjamas atsižvelgiant į sprendimą dėl jo negaliojimo (jeigu tokia būtų padaryta) ir tikslaus pobūdžio, apimties, loginio pagrindo, taikymo srities bei poveikio laiko atžvilgiu.
- 17 Todėl, teismo manymu, būtina pateikti pirmiau nurodytus klausimus ESTT.